

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת מטות תשע"ד

כיצד נקרב את הגאולה?

כל הנודרת - על דעת בעלה היא נודרת

התורה מצוה: "איש פי ידר נדר לה'... ככל היצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג). כלומר, איש שנדר נדר, חייב לקיים את נדרו. אבל אשה שנודרת נדר לה' - יש לה דין אחר. אם מדובר באשה פבית בעלה - בעלה יכול להפר לה את הנדר (שם, ט); ואם היא נערה בבית אביה - אביה יכול להפר לה את הנדר (שם, ו). הגמרא אומרת טעם, למה יכול הבעל להפר את נדרי אשתו. אומרת הגמרא: כל הנודרת - על דעת בעלה היא נודרת (נדרים עג, ב). כלומר, "אינה נודרת אלא לפי דעתו, וכאילו פירשה: אם לא ירצה [בעלי] - לא יהא נדר" (פירוש הרא"ש שם) ¹. ממילא, אם הבעל בא ואומר "מופר לך", הרי אדעתא דהכי לא נדרה, ולא חל הנדר ².

גם אשה שסברה מסיבה כלשהי שבעלה מת, כגון שנעדר שנים רבות מביתו, בכל זאת, אם הבעל יופיע - הוא יוכל להפר את הנדר, אפילו שעברו שנים רבות מאז שנעלם הבעל ועד שנדרה האשה את הנדר. גם במקרה כזה אנו אומרים, שבסתר לבה האשה תלתה, אולי בעלה בכל זאת חי, וממילא על דעת בעלה היא נודרת. גם במקרה שהקשר בין האישה לאשה היה קצר מאד, כגון שהבעל נלקח לסיביר ימים ספורים לאחר החתונה, גם אז אנו אומרים שהקשר בין האשה לבעלה הוא אמין וחזק, וגם אם עברו שנים רבות, ורק אז האשה נדרה - אם הבעל יופיע פתאום, הוא יוכל להפר את הנדר. אפילו במקרה כזה אנו אומרים, שכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ³.

חשבתי, אולי המקור לזה שאשה על דעת בעלה היא נודרת, הוא מדברי ה' לחוה: "וְאָל אִשְׁךָ תִּשְׁוָקְתְּךָ, וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ" (בראשית ג, טז), הרי שתלה הקב"ה את דעת האשה בדעת בעלה. הגמרא אומרת, שמסיבה זו צריך אדם לדאוג לצרכי אשתו לפני שדואג לצרכי עצמו, מפני שהיא תלויה בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם (חולין פד, ב). חז"ל מביאים מאברהם אבינו, שכתוב אצלו: "וַיֵּט אֶהְלֶה" (בראשית יב, ח) - ולא "אֶהְלוֹ" (בוי"ו) - לרמז שהקדים את אוהל שרה לאוהל עצמו (רש"י שם). כי קודם צריך אדם לדאוג לאשתו, שהיא תלויה בו ונשענת בדעתה עליו, ורק אחר כך לדאוג לעצמו, שהוא תלוי במי שאמר והיה העולם. מטעם זה יש לי ספק, אולי בעל שמצער את אשתו, חוץ ממה שעובר על "לא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יז) - שזה לאו שעוברים עליו כשמצערם כל יהודי (עי' סהמ"צ לרמב"ם ל"ת רנ"א) - חוץ מזה, אפשר שעובר גם על "כָּל אֱלֻמְנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן" (שמות כב, כא). שהרי כל מה שאשה אלמנה שונה מאשה שאינה אלמנה, הוא בזה שיש לה בעל לסמוך עליו. ממילא, אם בעלה מצער אותה, הרי שאין לאשה זו בעל לסמוך עליו, ואם כן היא אלמנה לענין זה, ובעלה שמצער אותה עובר גם משום "כָּל אֱלֻמְנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן" ⁴.

זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ

עד כמה צריך אדם לכבד את אשתו בכל מצב, אפשר ללמוד ממה שאומר הקב"ה לישראל ע"י הנביא ירמיהו. ישראל מכעיסים את הקב"ה פֶּעַגְל, במרגלים, בעבודה זרה זו ובעבודה זרה אחרת, מזמן יציאת מצרים ועד זמנו של ירמיהו, ובכל זאת אומר הקב"ה לירמיהו: "הֲלֹךְ וְקָרַאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֵר: פֹּה אָמַר ה'! זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, אֲהַבְתָּ כְּלוּלֵתַיִךְ, לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה" (ירמיה ב, ב). לפני כתשע מאות שנה ⁵ עשיתם עמדי חסד: קדשתם את שמי, האמתם בי, ויצאתם למדבר בלי לקחת אפילו צדה לדרך (שמות יב, לט ורש"י שם). אני זוכר לכם את החסד הזה עד היום, למרות כל חטאיכם מאז ועד היום! כך צריך לנהוג גם בשר ודם. גם אם יש לפעמים איזה מתח בין איש לאשתו, צריך לזכור את האהבה שהיתה ביניהם בהתחלה. כשאשתך התחתנה איתך, הרי עוד לא ידעה מה יצא ממך - אם תהיה אדם גדול, או לפחות עשיר גדול - ובכל זאת היא התחתנה איתך. במידה מסויימת, יש כאן הליכה בארץ לא זרועה. צריך לזכור לאשה את החסד הזה, ומכח זה להתגבר על כל הטענות שיש לך נגדה.

חז"ל אומרים, "חתן דומה למלך" (פרקי דר"א סוף פט"ז - מובא ב"חלקת מחוקק" סי' ס"ד סק"ב, ובגור"א שם סק"א). ואומרים העולם: עד מתי הוא דומה למלך? - כל זמן שהוא מרגיש שאשתו מלכה. אם הוא כבר לא מרגיש שאשתו מלכה, גם הוא כבר לא מלך. צריך לראות באשתו מלכה. צריך להבין שהיא הרעיה היחידה שההשגחה ראתה אותה כטובה ומתאימה לו.

קראתי על הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, שבכל פעם שהיו לו חילוקי דעות עם אשתו, היה אומר לה: מסתמא את צודקת, כך צריך להיות. דברנו שהבעל מלך כשאשתו מלכה, אבל מצד שני הבעל צריך לראות את עצמו כעבד ואת אשתו כמלכה. היא בת מלך, בת של האבות הקדושים, בת של הקב"ה, יש מהגדולים שהיו מוסיפים ליד חתימת שמם "עבד לעבדי ה'", אז צריך לראות את עצמו עבד לכל יהודי, וקודם כל לאשתו.

"על כל פשעים תכסה אהבה" - בין איש

לאשתו

אנו נמצאים היום בליל צום הרביעי, מצפים כבר לגאולה. הגאולה תלויה בין השאר ביחסים בין איש לאשתו. הקב"ה מתנהג מדה כנגד מדה (סנה' ז, א). אם אנחנו נתנהג באופן שכל אחד מכבד את אשתו, גם הקב"ה

ובזה הוא כבר משיג ש"וּיְנַחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ". ה' לא ימחה ח"ו את ישראל מתחת השמים.

איך זה? איך ה' סולח עוד לפני שהשתנה משהו אצל בני ישראל? - כי על כל פשעים תכסה אהבה! משה מעורר את אהבת ה' לישראל, ואהבה זו גוברת על הפשע הנורא של חטא העגל! איך שנפרש את חטא העגל, יש כאן משהו נורא, נורא עד כדי כך שהקב"ה רצה כביכול להשמיד את כל עם ישראל ח"ו. אלא שמושה מעורר את האהבה, ואז - "עַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶה אֱהָבָה".

כידוע, אחת מתרי"ג מצוות שנצטוו עליהן בתורה היא - ללכת בדרכי ה', שנאמר: "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי יְיָ" (דברים כח, ט). וענינה של מצוה זו הוא, להדמות אליו ית' "בפועלותיו הטובות והמידות הנכבדות שיתואר בהם הא-ל יתעלה" (ספר המצוות לרמב"ם, מ"ע ח'). אם הקב"ה כל כך נוח לרצות, ישראל עוד לא תקנו כלום וכבר הוא סולח להם, כי על כל פשעים תכסה אהבה הראשונה, אז כך גם אנו צריכים להיות. אם מלך מלכי המלכים, שכל פגיעה בו היא מרידה נוראה במלכות, בכל זאת מוחל על עלבוננו ומוחל על כבודו וסולח פעם אחרי פעם לעבירות שלנו, אז מלך אביון ודאי שצריך לנהוג כך. להיות קשה לכעוס ונוח לרצות, להעביר על המידות, למחול ולסלוח לכולם. אם נתנהג כך, זו גופא סיבה שגם הקב"ה ינהג עמנו במידה זו ויסלח לנו.

הנביא אומר: "מִי אֶל-כְּמוֹךָ, נִשְׂא עֶוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע" (מִיכָה ז, יח). "למי נושא עון? - למי שעובר על פשע" (ר"ה ז, א; מגילה כח, א) [והגר"א גורס להפך: "למי עובר על פשע? - למי שנושא עון"⁷ (הגהות הגר"א שם ושם)]. הרי, שאם אדם מתנהג עם חברו במידות של ויתור ורחמנות, גם הקב"ה מתנהג איתו במידות אלה⁸. ואם אדם לא מתנהג עם חברו בויתור ורחמנות, גם הקב"ה לא מתנהג איתו במידות אלה. זה נכון כלפי כל יהודי, אבל קודם כל כלפי האשה. ולכן, גם אם היא "חטאה" פעם, וארוחת הצהרים לא יצאה בדיוק כמו שרציתי, אז נכון שהמשנה אומרת ש"הקדיחה תבשיליו" זו סיבה מוצדקת לגרושין, ויש לאדם רשות לגרש את אשתו על כך (גיטין ז, א), אך כבר כתבו הפוסקים שאין זה מדרך המוסר לנהוג כך, וראוי להעביר על מידותיו ולא לגרש את אשתו על דבר כזה (ע"י "חלקת מחוקק" אה"ע סי' קי"ט ס"ק ג'). ממילא, צריך גם לא להיות ברוגז איתה על כך, אלא לאהוב אותה, ולהכיר לה טובה על כל המאמצים שעשתה כדי שהתבשיל כן יצא מוצלח, וכן על כל המאמצים שעושה בשבילו בשאר הענינים. להתעניין במה שהיא עושה, במה שעובר עליה, להשתתף בסבל שלה, כך בונים בית בישראל. אם רוצים לבנות בית נאמן, צריך לתת לב לאישה. אפילו אם ח"ו מתקוטטים פעם עם האשה, יש חילוקי דעות - צריך שיגמר מהר שיחזור מהר לאהבה הראשונה; כמו אצל הקב"ה, שהכעס שלו עלינו הוא רק ל"רגע קטן", ולא יותר. "בְּרָגַע קָטָן עֲוֹנֹתֶיךָ, וּבְרָגַע יָדָלִים אֶקְבָּצֶךָ" (ישעיהו נד, ז). לא יותר מרגע אחד קטן הוא כועס, וכבר הוא מתפייס ומתמלא

זיכור את רעיתו, את כנסת ישראל, לטובה, ויגאל אותה. אם ח"ו לא נכבד איש את אשתו, זה גורם חלילה להמשכת הגלות, ח"ו. ב"ה אנחנו לא בחו"ל, אנחנו בארץ ישראל, אבל חיים תחת הפגזות, ורוצים לצאת כבר מההפגזות, שתהיה כבר גאולה שלמה.

באמת חשבתי היום, ששבעה עשר בתמוז הוא יום שהנשים בולטות בו. הגברים הרי עשו את העגל, והנשים סרבו לתת את הנזמים לעגל (ע"י רש"י מגילה כב, ב ד"ה ראשי חדשים, ותוס' שם ד"ה ושאין). ממילא, ביום שבעה עשר בתמוז, שבו נשתברו הלוחות בגלל חטא העגל (תענית כו, ב), דווקא רואים את העליונות של הנשים על הגברים. זה יום שצריך להחשיב בו את הנשים. גם אם אדם מוצא חסרונות באשתו - מה שלא טוב שימצא, אבל נניח שהוא מוצא חסרונות באשתו - בכל זאת צריך להיות ש"על כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶה אֱהָבָה" (משלי י, יב). אם נתנהג במדה הזאת, שעל כל פשעים תכסה אהבה - גם הקב"ה יתנהג איתנו במדה הזאת. אם לא נתנהג כך - קשה יותר לבקש מהקב"ה שינהג כך. מספרים על חסיד אחד שבא לרפ"ה ואמר לו: רפ"ה, אין לי פרנסה! אמנם יש לי קרוב משפחה שהוא עשיר, אבל קרוב זה מתנכר אלי ולא נותן לי שום תמיכה. קרא הרב"ה לקרוב העשיר ושאל אותו: יש לך קרוב עני, למה אינך תומך בו? אמר העשיר: איזה קרוב הוא שלי? לכל היותר "שלישי ברביעי", או אפילו רחוק יותר. זה לא נקרא קרוב, ואיני חייב לסייע לו! שאל אותו הרב"ה: התפללת היום? אמרת "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"? אמר לו: כן. אמר לו הרב"ה: איזה קרוב אתה של אברהם יצחק ויעקב? הרב"ה יתר משלשה ארבעה דורות! ואעפ"כ אתה מבקש מה' לראות אותך כקרוב שלהם. אם כך, גם אתה צריך לנהוג כך אל קרובך הרחוק... הקב"ה מתנהג איתנו מדה כנגד מדה. אם אנחנו מקרבים את הקרובים שלנו, גם הקב"ה יקרב אותנו בזכות אבותינו אם לא בזכותנו⁶. אם אנחנו לא נקרב את הקרובים שלנו, גם הקב"ה לא יקרב. וכמוכן, בראש ובראשונה, מכל הקרובים של האדם, צריך לקרב את אשתו, כי היא תלויה בו, והיא עצם מעצמיו ובשר מבושרו, וקרובה אליו יותר מכל אחד אחר.

"עַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶה אֱהָבָה" - בחטא העגל

משה רבינו בשבעה עשר בתמוז עומד בהר סיני, הקב"ה אומר לו שבני ישראל עשו עגל מסכה, ומשה מתחיל מיד להתפלל. עוד לא ירד מן ההר, עוד לא ראה מה שקרה, וכבר הוא מתחיל להתפלל. "וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו, וַיֹּאמֶר: לְמָה ה' יַחַר אַפָּי בְּעַמֶּךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיָד חַזָּקָה" (שמות לב, יא). ישראל עדין רוקדים למטה לפני העגל, עוד לא השתנה אצלם שום דבר לטובה, ובכל זאת תפלתו של משה משיגה הישג גדול - "וַיַּיְנַחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ" (שם, יד). עוד לא תיקן הכל, צריך עוד לשבור את הלוחות, ולעשות משפט בעובדי העגל, ולעמוד ארבעים יום שְׁנַיִים בהר ולהתפלל, ואחרי הכל "וּבְיָוִם פְּקָדֵי וּפְקָדֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם" (שם, לד), "תמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם - ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל" (רש"י שם), אבל בכל זאת, הדבר הראשון שמושה עושה, הוא תפלה,

רחמים. "וברחמים גדלים אקבצך".

"בשוב ה' את שיבת ציון היינו פחלמים"

הרגע הקטן של הכעס של הקב"ה נמשך כבר אלפים שנה, אבל ביחס למה שיהיה בזמן הגאולה, כאשר "ברחמים גדלים אקבצך", מדובר רק על רגע קטן בלבד. אפשר להבין מזה, כמה גדולה תהיה הגאולה. אם גלות כל כך נוראה, עם אינקביזיציה ומסעי צלב ושואה ורדיפות וכל כך הרבה צרות ואסונות, כל זה הוא "רגע קטן", אפשר להבין כמה גדולה תהיה הישועה במהרה בימינו, וכמה גדולה תהיה הנחמה במהרה בימינו.

המשורר אומר, "בשוב ה' את שיבת ציון ה' ינו פחלמים" (תהלים קכו, א) ? למה "היינו", ולא "נהיה"? הרי מדובר כאן על העתיד, וא"כ היה צריך לומר, "בשוב ה' את שיבת ציון ג' ה' פחלמים"! אפשר לפרש שהכוונה באמת לעתיד, אלא שדרך הכתוב להשתמש לפעמים בלשון עבר במקום עתיד⁹. אבל בגמרא נראה ש"היינו כחולמים" מתייחס לזמן הגלות, ולא לזמן הגאולה (תענית כג, א). ולכן יש שהסבירו, ש"היינו כחולמים" מתייחס באמת לזמן הגלות. כמו אדם שמקבל מכות קשות, שוברים לו את ידיו ואת רגליו, והנה הוא מתעורר ורואה שהכל היה חלום, וכל אבריו בריאים ושלמים, כך בביאת המשיח במהרה בימינו, נראה שכל הגלות הארוכה וכל השואה וכל מה שהיה - היה רק חלום. חלמנו שהיה לנו רע, כשבצעם כל הדברים הקשים שנעשו לנו היו חסדים גדולים ועצומים מאתו ית'.

אמרו גם, שאם על גלות מצרים הקב"ה אמר רק בשתי אותיות מה יהיה בסופה - "יגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" ("דן" - שתי אותיות) - ובשתי אותיות אלו פלל הקב"ה כל כך הרבה נסים, עשר מכות גדולות ונאמנות, וקריעת ים סוף וכל שאר הנסים שהיו שם, הרי שבגאולה האחרונה, שה' הבטיח עליה בכ"כ הרבה אותיות ומילים, ובכ"כ הרבה נבואות נחמה, בודאי ובודאי יהיו נסים גדולים ועצומים, וגילוי גדול ואדיר של כבוד ה' שקשה לתאר. צריך רק להיות ראויים לגאולה הזאת, שמצדנו נהיה מתאימים לה.

המצב האמיתי הוא המצב של הגאולה, המצב של אהבת ה' לישראל, בלתי נשכחת ובלתי נפסקת. ה' אוהב עמו ישראל, והשכינה תחזור לבית המקדש, לשכת הגזית תהיה, יקומו לתחיה משה ואהרן ושאר גדולי עולם, אי אפשר לתאר בכלל את גודל הנסים שיהיו בגאולה העתידה. כל הצרות שראינו ושהתאבלנו עליהם - "היינו כחולמים". זה היה רק חלום. ממילא באמת "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים" (זכריה ה, יט). לא שבמקום צום העשירי יהיה ששון ושמחה, אלא אותה סיבה עצמה שבגללה צמנו, תהפך בעינינו לסיבה לששון ולשמחה. נראה ונחוש, שכל הדברים שנראו לנו כצרות וכאסונות קשים, היו בעצם חסדים גדולים ועצומים מאתו ית', וסיבת הצום תהפך למפרע לסיבה לששון ושמחה¹⁰.

"והאמת והשלום אהבו" - תנאי לגאולה

הנביא אומר: "פה אמר ה' צב-אות: צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון

ולשמחה ולמעדים טובים, והאמת והשלום אהבו". כלומר, הצומות יהפכו למועדים טובים, בתנאי שתאהבו את האמת והשלום (רד"ק ומצודות שם). למה תולה הנביא את הגאולה ואת ביטול הצומות דוקא באהבת האמת והשלום? מה עם שאר תרי"ג מצוות? האם אין הגאולה תלויה גם בהן?

אולי מותר לומר כך: ה"מסילת ישרים" מסביר (בפרק כ), ששני החורבנות נגרמו ע"י חסידות בלתי שקולה. בבית ראשון - גדליה בן אחיקם מחמיר יותר מדי בהלכות לשון הרע, לא מקבל כלל את דברי האנשים שבאו להזהירו מפני ישמעאל בן נתניה שרוצה להרגו (ירמיהו מ, טז), בניגוד לדין, שצריך עכ"פ לחוש לדברי לשון הרע¹¹ (נדה סא, א), וגורם בכך שישמעאל בן נתניה הורג את גדליה ועוד כמה יהודים, "ונכבית גחלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותן" (רמב"ם הלכות תעניות פ"ה ה"ב); ובבית שני - בר קמצא מביא למקדש קרבן ששלח בידו הקיסר, ובדרך הטיל בו מום. רבי זכריה בן אבקולס לא מרשה להקריב את קרבנו של הקיסר (למרות הסכנה הנשקפת לתושבי יהודה, אם ישמע הקיסר שפרבו להקריב את קרבנו) "שמה יאמרו בעלי מומין קרבין לגבי מזבח". מצד שני, הוא גם לא מוכן שיהרגו את בר קמצא - למרות שהיה לו דין של רודף גמור על כלל ישראל - שמה יאמרו שלא בגלל רדיפתו הרגוהו, אלא מפני שהטיל מום בקדשים, וילמדו מזה בטעות, שהמטיל מום בקדשים נהרג. לבסוף הלשין באמת בר קמצא לקיסר, ונסבב מזה חורבן בית שני (גיטין נו, א). הכל נעשה מתוך צדקות, אבל צדקות שאיננה שקולה עד הסוף, וכדברי חז"ל: "ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו" (שם).

ובכל זאת, יש הבדל בין המקרים: במקרה הראשון - גדליה מעדיף את השלום על פני האמת. ובמקרה השני - רבי זכריה בן אבקולס מעדיף את האמת על פני השלום. אומר אפוא הנביא: מתי יהיו הצומות לששון ולשמחה? - "והאמת והשלום אהבו"! כלומר, כאשר יאהבו את האמת ואת השלום במידה שוה, בלי להעדיף אחד על פני חברו. אם כך יהיה, ממילא ידעו כבר לשפוט, עד כמה להשתמש במידה זו, ועד כמה להשתמש במידה האחרת, בלי לסטות מקו האמת והצדק, ואז יתבטלו החורבנות שנגרמו ע"י שימוש בלתי מאוזן במידות הללו, והצומות שנקבעו לזכר החורבנות הללו יפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

אנו מקוים שבמהרה בימינו באמת יתקנו כל השגגות וכל הטעויות הללו, כל אחד מאיתנו יתחזק באהבה, אהבת האמת והשלום, אהבת ה' ואהבת ישראל ואהבה בין איש לאשתו ואהבת התורה, ואז יש לקוות ולהאמין שגם הקב"ה במידה כנגד מידה יגביר ויגלה אהבתו אלינו, ויחיש את גאולתנו ופדות נפשנו, וצום הרביעי יהיה לששון ולשמחה במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. ומ"מ, אין הכונה שיש כאן ממש תנאי בנדר. אלא גזרת הכתוב היא, "שהתורה נתנה אותה ברשות הבעל לכל נדר ולכל שבועת איסור שיש בו עינוי נפש... וכן ברשות האב, כל שהיא נערה וברשותו של אב... מפני שהרוב - כך דעתך, ורובן על דעת כן הן נודרות" (שו"ת הרשב"א חלק ד' סי' ש"י). והיינו, דמפני שכך היא דעת רוב הנשים, לכן גזרה התורה שתהיה כל אשה ברשות בעלה בענין זה. וממילא, "אף על פי שאמרה בפירוש שאינה נודרת על דעת בעלה, אפילו הכי בעלה מפר לה" (הרשב"א שם). [וכן כתבו הר"ן (גיטין פג, ב ד"ה כל הנודרת) והריטב"א (שם) והרא"ש (בתוספותיו עמ"ס נדה מו, ב ד"ה כרב)].
2. ומה שהנדר מופר רק מכאן ולהבא ולא למפרע - כדק"ל "שאינן הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו, כמו החכם" (שו"ע יו"ד סי' רל"ד סע' נ"א), אלא רק מכאן ולהבא - צריך לפרש, שעד הזמן שהבעל מגלה את דעתו היא כן רוצה שהנדר יחול, והרי זה כאילו אמרה שרוצה שהנדר יחול רק עד זמן שהבעל יפר אותו (ערוך לנר נדרים עג, ב).
3. ועל פי מה שנתבאר בהערה מס' 1 הענין מובן עוד יותר.
4. אמנם לדעת רש"י לאו זה קיים ממילא בכל אדם, [אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שאלמנה ויתום הם תשושי כח, ודבר מצוי לענותם (רש"י שמות כב, כא)], אבל ברמב"ם משמע שלא זו נאמר רק ביתום ואלמנה, ולא בכל אדם (עי' רמב"ם הלכ' דעות פ"ו ה"י), וכן משמע בספר החינוך (מצוה ס"ה) וב"שערי תשובה" (שער ג' אות כ"ד). ולשיטתם, מ"מ כאן יהיה קיים הלאו הזה, כיון שאשה זו היא כאלמנה בחיי בעלה, וכפי שביאר הרב שליט"א.
5. לאחר יציאת מצרים היו ישראל פמדבר ארבעים שנה, ובארץ ישראל - שמונה מאות וחמישים שנה (עי' רש"י דברים ד, כה), עד שגלו ממנה בימי ירמיהו הנביא (עי' ירמיהו א, ג ורש"י שם). הרי שעברו קרוב לתשע מאות שנה מיציאת מצרים עד זמנו של ירמיהו.
6. אמרו חז"ל: "האזהב את שכניו, והמקרב את קרוביו וכו'" - עליו הכתוב אומר: 'אִזְ תִּקְרָא וְהָ יַעֲנֶה' (ישעיהו נח, ט; סנה' עו, ב). ועל פי המבואר פה, הענין מובן היטב, דזהו בבחינת מידה כנגד מידה. דכיון שהוא מקרב את קרוביו, גם הקב"ה מקרב אותו אליו, ולכן - "אִזְ תִּקְרָא וְהָ יַעֲנֶה, תִּשְׁוֶעַ וְיֵאמֵר הַגִּבּוֹר".
7. וטעם גירסא זו הוא, שהרי מציינו ש"עוֹן" הוא לשון מזיד, ו"פֶּשַׁע" משמעותו מַרְדָּ, שהוא חמור מעון (יומא לו, ב). גם לשון "נושא" משמעו שהוא מרגיש ומתערעע על הדבר, אלא שבכל זאת הוא סובל אותו, ואילו "עובר" משמעו שאינו מרגיש בו כלל. ולפי זה יתפרש המאמר כך: "למי נושא עון - למי שעובר על פשע". כלומר, אם האדם יעבור וימחול ולא ירגיש כלל את העלבון, גם אם חברו פשע ומרד נגדו להכעיסו - אז יהיה שכרו, שגם הקב"ה יסבול ולא יעניש אותו, אם יעשה נגדו איזה עון של מזיד, ולא במרד. וזה קשה, שהרי נמצא לפ"ו שהקב"ה מורד לאדם זה במידה פחותה ממה שמרד אותו אדם לחברו. ולכן גורס הגר"א להפך: למי עובר על פשע - למי שנושא עון. היינו, דמי שהוא נושא וסובל את חברו שחטא וְעָנָה נגדו בלי מרד, שכרו יהיה, שגם אם יפול ח"ו ביד יצרו וימרוד פעם נגד ה', בכל זאת יעבור לו הקב"ה על פשעו לגמרי. כי מידת טובו ית' מרובה ממידת טובו של בשר ודם.
8. וכתב רבינו יונה, שזהו "פתח תקוה נכבד מאד" (שערי תשובה שער א' אות כ"ח).
9. עי' אבן עזרא (בראשית ד, כג; שמות טו, יג; שם לג, ז).
10. בזה מתורץ, למה יהפכו ימי התעניות למועדים טובים, שנוהגים בהם ששון ושמחה, ולא יתבטלו ויהפכו לימים רגילים. ויש מבארים באופן אחר למה יהפכו ימי התעניות למועדים טובים, הגם שלא אירעה בהם שום ישועה ושום דבר משמח, על פי דברי הרמב"ם, שכתב: "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (רמב"ם הלכ' תעניות פ"ה ה"א), וכתב עוד, "מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם" (שם פ"א ה"ב). נמצא, שלאחר שבאה הישועה, יש מקום לשמות בימי התעניות, שהרי הן היו הגורם להסיר מעלינו הצרה.
11. הן מפני הסכנה (כמו שהיה אצל גדליה), והן מפני העובדה, שבדרך כלל יש איזו נקודת אמת בדברים, כמו שאמרו חז"ל: "אין אדם נחשד בדבר אלא אי"כ עשאו, ואם לא עשה כולו - עשה מקצתו, ואם לא עשה מקצתו - הרהר בלבו לעשותו, ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה אחרים שעשו ושמת" (מו"ק יח, ב). [אלא אי"כ נאמרו דברי הלש"ר מחמת שנאה, או שהם קלא דפסיק, דאז יתכן שאין בהם אמת כלל (שם)]. ועי' "רוח החיים" להגר"ח מוולוז'ין זצ"ל (אבות פ"ד מ"ג).